

Dokument

Alternatieven voor de ontwikkeling van Polen in de jaren '80

door Mieczyslaw Rakowski*

1. Een typering van de huidige ontwikkeling

Iedereen is het er over eens dat — ondanks een sterke kwantitatieve groei en ten dele ook een kwalitatieve vooruitgang gedurende de afgelopen tien jaar — de Poolse economie, en meer in het algemeen de sociaal-ekonomische ontwikkeling van Polen op dit moment ernstige en algemeen bekende moeilijkheden ondervindt. Daarbij gaat het met name om de geringe omvang van de ekonomische groei, van de konsumptiestijging en van de verbetering van het welvaartspeil; een geringe ekonomische efficiency, een lage export-prestatie, onevenwichtige ekonomische verhoudingen op het vlak van internationale handel, markten, grondstoffenvoorziening en investeringen; en tenslotte om weinig effectief funktionerende ekonomische mechanismen.

Dit kompleks van sterk uiteenlopende en elkaar negatief beïnvloedende factoren die de algemene ontwikkeling afremmen belemmert tevens het vinden van een uitweg uit de huidige problemen en van een meer rationele weg voor de verdere ontwikkeling.

Alvorens we onze voorstellen presenteren, volgt nu eerst een typering van de huidige ontwikkeling, vanuit het gezichtspunt van de mogelijkheden om de problemen te boven te komen om zo een adequate sociaal-ekonomische ontwikkeling mogelijk te maken (verderop zal een enigszins nauwkeuriger schets gepresenteerd worden bij de analyse van de afzonderlijke sektoren).

De huidige sociaal-ekonomische ontwikkeling is gebaseerd op het

* Tekst van een ongepubliceerde discussiebijdrage voor het *Komitee voor Organisatie en Bestuur* van het *Genootschap van Poolse Ekonomen*, Warschau, november 1979. Op dat moment was Rakowski hoofd-redakteur van het gezaghebbend weekblad *Polityka*, en gold hij als iemand die buiten de politiek stond en 'schone handen' had. Als symbool van de hervormingsgezindheid binnen

de kommunistische partij werd hij na de akkoorden van Gdansk in november 1980 als een der nieuwe vice-premiers in de regering van Jaruzelski benoemd. In het huidige door militairen gedomineerde bewind is hij dat gebleven. Voor een verdere plaatsbepaling, zie het redaktioneel bij dit nummer.
Vertaling: Pieter van Driel en Jerzy Wola.

principe van 'symptoombestrijding'. Omdat er tekorten ontstaan aan brandstof, energie en voedsel en er zich kortsluitingen voordoen bij het transport, kan niet volstaan worden met een verbetering van de huidige situatie, maar moeten deze sectoren in snel tempo ontwikkeld worden. Daartoe moeten ook op langere termijn op grote en toenemende schaal middelen ter beschikking gesteld worden, hetgeen nodig is omdat een extensieve¹ ontwikkeling van deze sectoren gepaard gaat met een hoog en marginaal toenemend beslag op kapitaal.

Bij het huidige ontwikkelingstempo, waarbij het materiaalverbruik tweemaal zo hoog is en de transportkosten viermaal zo hoog zijn als in Frankrijk of West-Duitsland (uitgedrukt in procenten van het Bruto Nationaal Produkt of van de investeringen), zal de structureel achtergebleven economie op hetzelfde niveau blijven of nog verder achter raken. Immers, in de huidige situatie zullen de investeringen beperkt blijven, waardoor het onmogelijk is om een merkbare groei te realiseren van die sectoren die een produktiviteitsstijging en kwaliteitsverbetering in de economie als geheel zouden kunnen bewerkstelligen en een effectieve export zouden kunnen verzekeren. Bij het huidige ontwikkelingstempo is ook een beperking van de produktie van konsumptiegoederen niet te vermijden, en kan er geen vooruitgang geboekt worden met het realiseren van maatschappelijke doeleinden buiten de strikt materiële produktie.

In de huidige omstandigheden is een politiek om de tekorten te verminderen volstrekt noodzakelijk, maar een voortzetting van de tegenwoordige politiek zal, net als nu en in een vergelijkbaar tempo, leiden tot het minimaliseren van het tempo van economische groei, en nog sterker van de consumptie en van de levensstandaard (tot op zekere hoogte afgezien van huisvesting). Ook zal zo de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de dienstverlening en in de kennisintensieve sectoren bemoeilijkt worden; deze sectoren zullen nauwelijks verder ontwikkeld kunnen worden. Bij het voortduren van de tekorten in de materiële middelen en bij het ontbreken van evenwicht op alle gebied, zal het ook onmogelijk zijn om verbeteringen tot stand te brengen in het functioneren van de economie. Dit zal het innovatievermogen en de effectiviteit negatief beïnvloeden.

De hierboven geschetste ontwikkeling komt niet tegemoet aan de behoeften van de bevolking en aan de maatschappelijke aspiraties,

1. Het in deze tekst veel gebruikte begrip 'extensieve ontwikkeling' staat voor een verdere uitbreiding van sektoren zonder technische vernieuwing en verhoging van

kapitaalintensiteit en arbeidsproduktiviteit. Van intensieve ontwikkeling wordt gesproken wanneer daar juiste wel sprake is (noot vertalers).

en kan, gegeven een onvermijdelijke toename van uiteenlopende irrationele processen van desintegratie, leiden tot toenemende sociale conflicten.

In het huidige type ontwikkeling zitten we in een vicieuze cirkel waarbij de behoefte aan economische groei, konsumptiestijging, verbetering van buitenlandse handel, het bereiken van evenwicht in de verschillende sectoren, het verbeteren van het functioneren van de economie en een toename van het innovatievermogen en de economische doelmatigheid elkaar blokkeren.

De vraag rijst nu of er een positieve oplossing is voor deze tegenstellingen. Het lijkt of die wel bestaat, maar dan is een andere benadering vereist, en moet men een andere richting inslaan bij het gezond maken van de economie. De nadruk moet dan gelegd worden op het aanpakken van de oorzaken, daarbij uitgaande van de noodzaak tot wezenlijke veranderingen in de structuur van de economische ontwikkeling.

2 Voorstellen voor een ander type ontwikkeling

a. Een algemene benadering

Gegeven het feit dat Polen een hoog niveau heeft bereikt van productie, gebruik van grondstoffen en basismaterialen en transportarbeid per inwoner, is het nodig om de huidige beleidsvoornemens ten aanzien van de kwantitatieve toename in de jaren '80 en later af te remmen of af te zwakken, en om te komen tot een serieuze beperking (bijvoorbeeld een halvering) van de hiertoe voorgenomen investeringen. Daardoor zouden zowel veel middelen – zoals metaal, machinerie en andere produktiefactoren – als arbeidskrachten die direkt of indirekt bij die investeringen betrokken zijn beschikbaar komen voor doeleinden gericht op wezenlijke herstrukturering van de economie. Daardoor kunnen de economische parameters verbeterd worden, kan successievelijk een evenwicht bereikt worden en het functioneren van het systeem verbeterd worden. Met dit resultaat kan dan een aanzienlijke versnelling in de groei bereikt worden bij een relatief veel lagere productie en verbruik van grondstoffen en basismaterialen.

De vrij gemaakte middelen kunnen op korte termijn als volgt aangewend worden teneinde de economie weer gezond te maken:

- a. voor een verbetering van de bevoorrading van de lopende productie van funktionerende en vooral van nieuwe ondernemingen. Voor verhoging van flexibiliteit, waardoor een toename bereikt kan worden van de productie in het algemeen, en van de voor de export bestemde productie van de machine-industrie in het bijzonder (onder andere door het verminderen van de bevoorrading ten behoeve van de uitbreidingsinvesteringen op de lange termijn).

Hierdoor wordt een verbetering mogelijk van de handelsbalans en daarmee een toename van de import van grondstoffen en basis-materialen;

b. voor een grotere produktie van onderdelen, een breder skala van onderhoudswerkzaamheden. Daardoor wordt het mogelijk om het bestaande produktiepotentieel beter te benutten, en wordt een stijging verkregen van de produktie zonder investeringen. Het effect hiervan is vergelijkbaar met dat van punt a;

c. voor de produktie van machines, apparaten en de bouw van objekten die beter inzetbaar zijn en een efficiënter gebruik van grondstoffen mogelijk maken (onder andere hergebruik van materiaal), en die beter van kwaliteit zijn. Op die manier kan een hogere produktie van betere eindprodukten gerealiseerd worden. Dat zal dan tevens de effectiviteit van de export verhogen;

d. voor een snellere ontwikkeling van sectoren in de sfeer van de produktie van eindprodukten die minder materiaal opslokken, en die tevens de toekomstige behoefte aan basisgrondstoffen verminderen;

e. voor een aanzienlijk snellere ontwikkeling van revolutionaire sectoren, met name in de sfeer van produktie en dienstverlening met behulp van elektronika, computers en procestechnieken. De onderontwikkeling daarvan wordt de belangrijkste oorzaak van een onvoldoende produktiviteitsstijging, en van een onvoldoende kwaliteitsverhoging van de dienstverlening zowel in de sfeer van de produktie als voor de bevolking. Dit is tevens de belangrijkste barrière voor de toename van onze export van machinerie en de verbetering van de effectiviteit ervan;

f. voor het geleidelijkaan bereiken van een hoger investeringsniveau uitgaande van de huidige stand van zaken bij bouwmaterialen en geavanceerde machinerie (hierop werd in de inleiding al gewezen, ook in vergelijking met de hoogontwikkelde landen);

g. voor een kwaliteitsverhoging bij het gebruik van materialen en in de produktie van eindprodukten in plaats van een verdere kwantitatieve toename van materialen en de daarmee verbonden uitbreidingsinvesteringen. Dat kan bereikt worden door het beter op elkaar afstemmen van het werk op de (bouw)lokaties, afdelingen en fabrieken die de afzonderlijke schakels vormen van complexe, met elkaar verbonden soorten produktie.

Een verlaging van het niveau van de extensieve lange-termijn-investeringen moet beschouwd worden als het uitgangspunt voor een aanzienlijke verhoging van het aandeel van de zogenaamde niet-produktieve investeringen, vooral in verband met het geringe beslag dat deze op de import leggen. Dit zal in de praktijk een ander beleid mogelijk maken ten aanzien van de realisatie van maatschappelijke doeleinden. Dan kan aan een breder behoefte-

patroon worden voldaan; belangrijke doeleinden in de sfeer van levensbehoud en levensduur en in de voorwaardenscheppende sfeer kunnen gerealiseerd worden. Daarmee wordt dan de algemene effectiviteit van de economie verbeterd.

Een verlaging van het niveau van dergelijke lange-termijn-investeringen levert ook ruimte op in de verhouding tussen de nu beschikbare voorraden produktiefactoren en de huidige behoeften. Die speelruimte kan gebruikt worden voor een wezenlijke beperking van het dwangmatige systeem van planning en verdeling. Daarmee wordt een situatie gekreëerd op basis waarvan de economische zelfstandigheid van ondernemingen en organisaties kan toenemen en hun onderlinge horizontale relaties versterkt kunnen worden. In het begin van de jaren '70 waren daartoe ook stappen ondernomen, maar deze zijn vervolgens weer teniet gedaan als gevolg van het onvermogen van het systeem van economische besturing. Om te vermijden dat het opnieuw spaak loopt is het nodig om onmiddellijk de omstandigheden te kreëren waarin de monopolistische positie van bedrijfstakken beperkt wordt. Dat komt neer op het kreëren van relatief onafhankelijke en met elkaar concurrerende economische en research-eenheden in de afzonderlijke bedrijfstakken, het afsluiten van overeenkomsten tussen de bedrijfstakken en het ontwikkelen van een reële en brede controle door afnemers en konsumenten op de sociale doelmatigheid van de economie en de rechtvaardigheid van behaalde winsten. Hierdoor worden ook mogelijkheden gekreëerd voor een aanzienlijke toename van het innovatievermogen en ontstaan ook sterke stimuli voor die toename (onder andere doordat afzonderlijke organisaties failliet kunnen gaan, mede door concurrentie van buitenlandse produkten).

De aldus voorgestelde wezenlijke veranderingen in de structuur van de investeringen zal een eerste krachtige impuls geven voor het realiseren van belangrijke positieve, kumulerende en elkaar versterkende koppelingen zowel in de materiële economische structuur (inklusief de internationale arbeidsdeling) als in de bevrediging van breed gestelde sociale doeleinden, als in de wezenlijke verbetering van de economie.

Omzetting van al deze mogelijkheden in de realiteit is natuurlijk afhankelijk van een nog te ontwikkelen strategie op makroniveau, en van effectieve activiteiten van de eenheden op mikroniveau. De taak van schrijver dezès was in de eerste plaats het bewijs te leveren dat deze mogelijkheden objectief hier en nu bestaan, in tegenstelling tot vele pessimistische opvattingen in deze kwestie. Hieronder zal geprobeerd worden om de voorstellen nauwkeuriger uit te werken.

b. De belangrijkste specifieke problemen

Brandstoffenindustrie

Het zeer hoge primaire energieverbruik per inwoner (in totaal is het energiegebruik ongeveer tweemaal zo hoog als in Frankrijk of West-Duitsland, uitgedrukt in procenten van het BNP) kan aanzienlijk verlaagd worden bij een intensieve rationalisatie van zowel de economische structuur als van het individuele brandstofverbruik. Dat leidt tot een variant op de voorgenomen brandstoffenwinning tot 1990 en later waarin een *halvering* mogelijk is van de toename van de voorgenomen brandstoffenproductie.

Dat heeft in de eerste plaats konsekventies voor de nu op stapel staande extensieve lange-termijninvesteringen in deze sector, die op zich pas na acht tot tien jaar effect zouden sorteren en die bijzonder veel beslag leggen op kapitaal (uitgedrukt in wereldmarktprijzen zeker driemaal van wat gemiddeld nodig is; dit hangt vooral samen met hun marginaal karakter: moeilijk bereikbare lagen, moeilijkheden met transport en bevaarbaarheid in Silezië, aanleg van een nieuwe infrastructuur in de nieuwe wingebieden, onkosten in verband met milieubeheer). Het zou betekenen dat grote hoeveelheden produktiemiddelen en arbeidskrachten op nationaal niveau vrijgemaakt worden (inklusief mijnbouw- en andere machines, die dan voor export beschikbaar komen), en dat minder geïmporteerd hoeft te worden zowel ten behoeve van de brandstoffenindustrie, als ten behoeve van alle takken van bevoorrading, de machine-industrie en de transportsector. Een deel van de vrijgekomen arbeidskrachten, materiële middelen en financiën kan gebruikt worden voor de uitbreiding van de lopende kolenwinning, en voor een snelle verbetering van de huidige kwaliteit kolen (het uitbouwen van sorteer- en spoelafdelingen). Die lage kwaliteit is op het ogenblik dé oorzaak van het slecht functioneren van elektriciteitscentrales (als gevolg van een verlaging van het reële vermogen van turbinesystemen en een zeer sterke toename van reparaties, onderhoud en stilstand); het hoge steengehalte brengt overigens ook extra transportkosten met zich mee.

Energie

Het afremmen van de ontwikkeling van de produktie van de meest energieverbruikende industrie — de mijnbouw en delfstoffenwinning en de basisindustrie — zou het aandeel van de elektriciteitsproductie in het BNP verlagen. Die is op het ogenblik bijna tweemaal zo hoog als in Frankrijk of West-Duitsland (1,3 kWh per dollar tegenover 0,7 à 0,8 kWh per dollar in die landen), dit ondanks het zeer lage aandeel van het gebruik voor kollektieve

behoeften en privé-huishoudingen, dat wil zeggen voor doeleinden die niet verbonden zijn met het opbouwen van de nationale produktie. Aldus zou het tempo van de stijging van de behoefte aan elektriciteit afgeremd kunnen worden.

Een verbetering van de brandstoffenkwaliteit en van de organisatie van het onderhoud zou het verschil verminderen tussen het potentiële en het feitelijke effectieve vermogen. Bovendien zou er dan minder behoefte zijn aan een uitbreiding van het geïnstalleerd vermogen. Bij een lagere stijging van de elektriciteitsproduktie gedurende de komende tien jaar (bijvoorbeeld met 40% in plaats van 60 tot 70%) zouden op grote schaal investeringsmiddelen vrijkomen, waarvan een deel bestemd kan worden voor verbetering van het net en van de kwaliteit van ontvangst van elektriciteit, hetgeen eveneens verscheidene positieve gevolgen heeft.

Metaalindustrie

Qua produktie en verbruik van ruw staal per inwoner in 1980 staan we bovenaan de wereldranglijst. Afremming van de verdere produktiestijging van erts, ruw staal en eenvoudige walsprodukten tot op het niveau van 1980 zou de ekonomie ontlasten van enorme investeringen in deze en daarmee verbonden sectoren, zoals brandstoffen- en elektriciteitsindustrie, transport en dergelijke. Tegelijk zullen minder ertsimporten nodig zijn. Daarmee wordt het mogelijk om een grote hoeveelheid middelen aan te wenden voor de ontwikkeling van de verdere fasen van staalverwerking. Een kwaliteitsverbetering van het staal (onder andere door de vervanging van een groot deel van de ertsimport door import van veredelde toevoegingen), een betere afstemming van het produkt-assortiment op de behoeften van de afnemers en een relatief snellere ontwikkeling van de metaalverwerking in verhouding tot die van ertsafdelingen kunnen resulteren in een grote kwaliteitsverbetering van de eindprodukten van de ijzerindustrie. Daarmee kan de import van deze produkten beperkt worden, en tegelijk een wezenlijke kwaliteitsverbetering van de produkten van de machine-industrie bereikt worden, met als gevolg meer exportmogelijkheden. De eerste periode van verminderde behoefte aan staal zou gebruikt moeten worden voor het afstoten van verouderde, niet-ekonomische ertsafdelingen in de oude metaalsektor. Dat zou ook de input in de walsrijen verminderen en daarmee het werk aanzienlijk verbeteren.

Ook bij hoogovens voor non-ferrometalen zou een radikale verschuiving van geïnvesteerd geld wenselijk zijn: minder winning en meer verwerking om in de behoeften van binnenlandse afnemers te voorzien, en ten behoeve van de export met name van metaalprodukten uit de machine-industrie.

Transport en kommunikatie

Er wordt enorm veel werk gestoken in het goedertransport in Polen. Omgerekend per inwoner ongeveer 60% meer dan in Frankrijk of West-Duitsland en uitgedrukt in procenten van het BNP ongeveer viermaal zo veel. Voor het wegtransport is dat tweemaal zo veel. Gezien deze verhoudingen is het niet moeilijk te begrijpen waarom de nationale economie niet in staat blijkt te zijn om het gewicht hiervan te dragen.

Dit bijzonder hoge transportgebruik is het resultaat van het zeer hoge materiaalgebruik in de economie in het algemeen; waar dan nog bijkomt dat het systeem van bevoorrading en van het transport zelf slecht funktioneert. Bovendien dragen de slecht funktioneerende economische mechanismen er bepaald niet toe bij dat men belang heeft bij een rationalisatie van het vervoer.

Een wezenlijke beperking van de produktiestijging van grondstoffen en basismaterialen (en in een groot aantal gevallen zelfs een bevrozing op het huidige niveau) zal ruimte scheppen bij de bevoorrading, hetgeen een verbetering mogelijk maakt van het funktioneren van de economie in het algemeen, en daarmee ook van het transport. Bovendien maakt dit een belangrijke verlichting en vermindering mogelijk van de kosten van een verdere extensieve ontwikkeling van het transport die vooral voortvloeit uit een toename van de vrachten.

Dankzij het voorafgaande kan een deel van de vrijgemaakte middelen bestemd worden voor de verbetering van het gehele transportsysteem, inclusief overslagwerkzaamheden en een intensiever gebruik bij een op zich kortere levensduur en een lager tempo van slijtage. Hierdoor kan een relatief hoge besparing per vracht bereikt worden (en wordt ook een snellere vernieuwing mogelijk). De produktie van vervangingsonderdelen zou een vergelijkbaar effect hebben.

In dat geval zou het mogelijk worden om veel meer middelen te besteden aan een radicale verbetering van het openbaar vervoer, wat van grote economische en maatschappelijke betekenis is.

Landbouw

De situatie in de landbouw is uiterst onbevredigend. In de eerste plaats vanwege de ongemotiveerde sociale en economische bevoorrechtiging van de genationaliseerde landbouwbedrijven en van de gespecialiseerde bedrijven, en ten tweede vanwege het verkeerd gebruik van inputs. In de huidige situatie wordt twee-derde van de staatsmiddelen die voor de landbouw worden uitgetrokken bestemd voor investeringen in de genationaliseerde landbouwbedrijven, per hektare vijfmaal zoveel als er voor de particuliere bedrijven wordt uitgetrokken. Het is zelfs zo dat 40% van de

landbouwinvesteringen gaat naar de vijf procent gespecialiseerde bedrijven, veelal op basis van kredieten die naderhand worden kwijtgescholden.

Het kapitaalgebruik in de produktie zelf is in de genationaliseerde landbouw vijfmaal zo hoog als in de particuliere sektor. Het kunstmestgebruik is per hektare meer dan tweemaal zo hoog, terwijl de plantaardige produktie niettemin 15% lager is, vooral doordat de natuurlijke mest ongebruikt blijft. Het gebruik van veevoer van veel betere kwaliteit ligt per vergelijkbare eenheid dierlijke produktie 80% hoger. De efficiency van het werk — gemeten in termen van zuivere produktie — is aanzienlijk lager, terwijl de inkomens per persoon veel hoger zijn.

De bouw van boerderijen is — omgerekend per m³ — in de genationaliseerde landbouw vele malen duurder dan in de particuliere landbouw; in verhouding tot het produktieresultaat ligt dat nog ongunstiger, omdat ze nieuw gebouwd moeten worden. Zolang er op grote schaal nieuwe staatsboerderijen gebouwd worden, kunnen extensieve en intensieve reserves niet gebruikt worden voor de verdere ontwikkeling van de particuliere boerderijen.

Ook het niveau en de kosten van mechanisatie moeten in de genationaliseerde sektor veel hoger zijn.

De huidige ontwikkeling in de landbouw gaat in de richting van een versnelling van de uitbreiding van het gebruikte areaal en van de produktiestijging van de genationaliseerde sektor. Dit is niet effectief, onder andere in verband met het demoraliserend systeem van staatssteun, waardoor het economisch kalkuleren ondergraven wordt, en zal zeer veel investeringen vergen en economisch ondoelmatig zijn. Het zal de hele landbouweconomie verzwakken en een snelle groei van de landbouwproduktie blokkeren.

In de huidige situatie is echter een andere lijn mogelijk om een zodanige ontwikkeling in de landbouw te realiseren dat, ondanks aanzienlijk lagere investeringskosten, een aanzienlijk hogere produktiestijging mogelijk is. Zo'n ontwikkelingslijn zal de situatie in de landbouw in het algemeen, en in de voedsleconomie en op de voedselmarkt in het bijzonder, gezond maken. Dat is op relatief korte termijn mogelijk. Het is in de eerste plaats mogelijk om — door middel van een rationelere technische politiek, en binnen de grenzen van de nu beschikbare middelen — de plantaardige produktie te verhogen, en de dierlijke produktie nog sterker. De opbrengsten kunnen aanzienlijk stijgen indien de bevoorrechtiging van de genationaliseerde sektor bij de inkoop van kunstmest en bij de grotere toelevering van calcium-kunstmest wordt afgeschaft, en een grotere produktie en toelevering van kwaliteitszaaigoed ten

behoefte van de particuliere landbouw gerealiseerd wordt. Nog grotere en snellere resultaten zal een verschuiving in het produktiebeleid van de veevoerindustrie opleveren, van matig eiwitrijke mengsels naar eiwitrijke concentraten. De structuur van de import van veevoer moet veranderd worden, en deze concentraten moeten in de eerste plaats worden toegeleverd aan particuliere boerderijen die nu beschikken over eiwitarm veevoer. Het doel hiervan is om snel een 20 tot 30% hogere produktie van varkensvlees, melk en eieren te verkrijgen op basis van de huidige voorraden; een vergelijkbaar resultaat hebben de boeren in West-Duitsland geboekt. Voor de boeren zou dit een snelle inkomensstijging opleveren. Het afschaffen van de bevoorrechtiging van gespecialiseerde landbouwbedrijven ten aanzien van de toelevering van mest en veevoer zal per saldo een extra produktie-effekt opleveren. Afschaffing van de bevoorrechtiging van de genationaliseerde sektor ten aanzien van de levering van produktiemiddelen zou een adequate bedrijfsvoering stimuleren, en verhinderen dat er nog langer verspild wordt. In dezelfde richting zal een geprogrammeerde afschaffing van de steun in de loop van enkele jaren en een financiële verzelfstandiging van genationaliseerde bedrijven werken.² Deze bedrijven, waarvan het overgrote deel verspillend funktioneert (ze draaien hoofdzakelijk op basis van industrieel veevoer zonder adequaat gebruik te maken van eigen voeders), hebben een te hoge dierlijke produktie in verhouding tot hun eigen voorraden. Ze mogen de komende jaren geen nieuwe velden in gebruik nemen, totdat de ekonomie weer gezond is. Het leeuwendeel van het areaal van de particuliere bedrijven die verdwijnen, zou overgeheveld moeten worden naar andere particuliere bedrijven. Wanneer de overname van land door de genationaliseerde sektor afgeremd wordt (waardoor een beperking mogelijk wordt van de hoge kosten van bouw en mechanisatie), wanneer men het beleid richt op een toename van het areaal en een intensiever gebruik daarvan bij de middelgrote landbouwbedrijven in combinatie met een beter gebruik van produktiemiddelen, dan kunnen de totale kosten van de verdere ontwikkeling van de landbouw voor de komende vijf jaar aanmerkelijk (bijvoorbeeld tot de helft) beperkt worden, en kan tegelijk een aanzienlijk hoger produktieresultaat gerealiseerd worden. Ook vermindert dan de sociale ongelijkheid, de druk op de prijsstijging van agrarische

2. In zijn kollege ekonomie aan de Universiteit van Warschau wees docent Gordon erop, dat de zuivere produktie per werknemer per jaar in de genationaliseerde landbouw slechts 26.000 zloty bedraagt, bij een jaar-

loon van 60.000 zloty; in de particuliere landbouw vertegenwoordigt de zuivere produktie daarentegen een waarde van 48.000 zloty (noot vertalers).

produkten, en worden produktie en konsumptie in evenwicht gebracht. Bovendien zou dit mogelijkheden scheppen voor een toename van de werkgelegenheid buiten de landbouw in de genationaliseerde sektor van de economie, hoofdzakelijk in de dienstverlening; op het ogenblik wordt dit geblokkeerd door het gebrek aan voedsel op de markt.

Een snelle verbetering van de effectiviteit van de landbouwontwikkeling — en vooral van de dierlijke produktie — zou enerzijds een snelle konsumptiestijging mogelijk maken, en anderzijds een wezenlijke verbetering betekenen van het kosten-batensaldo. Een algemene vermindering van de investeringen in de landbouw (gepaard gaande aan een gedeeltelijke verschuiving ten behoeve van de partikuliere bedrijven), zal ruimte scheppen voor een toename van de investeringen in de overige schakels in de voedselvoorziening: inkoop, opslag, koeling, voedingsmiddelenindustrie, verkoop, en in volks-restaurants. Het eindresultaat zal hoger zijn, en de bevolking zal meer vrije tijd krijgen.

Een deel van de vrijgemaakte investeringsmiddelen kan gebruikt worden voor de toename van de investeringen in de niet-produktieve sektor: in huisvesting en kollektieve voorzieningen. Daarbij moet vooral gedacht worden aan een versnelling van de urbanisatie (vervanging van de huisvesting voor boeren en arbeiders in de dorpen door stedelijke huisvesting), een snellere ontwikkeling van de verpleging, onderwijs, wetenschap en kultuur, toerisme, en ook van handel en kommunikatie.

Bouw en bouwmaterialen

De omvang van de bouwmaterialenproduktie is om verschillende redenen veel te groot. In de eerste plaats omdat deze sektor teveel betrokken is bij de snelle extensieve ontwikkeling van de basissectoren. In de tweede plaats omdat de hele economie, met daarin de basissectoren, te weinig mogelijkheid heeft zich intensief te ontwikkelen en er te weinig technische vernieuwing doorgevoerd kan worden, hetgeen op zich een lager aandeel van het werk in de bouw zou vereisen. In de derde plaats, omdat het bouwproces zelf niet of slechts pseudo-modern is (bijvoorbeeld de geprefabriceerde bouw), en een zeer hoog materiaalverbruik en een lage arbeidsproductiviteit kent.

De bouw drukt te zeer op de economie qua energieverbruik, materiaalverbruik, transport en werkgelegenheid. De slechte kwaliteit van de bouw heeft op haar beurt weer een negatief effect op de exploitatie van woningen en op het energieverbruik. Dat deze sektor slecht draait is vooral het gevolg van de monopoliepositie aan de aanbodzijde in deze marktsector, en vaak een gebrekkig funktionerend financieel-ekonomisch systeem (waarbij de

inkomsten van de bouwbedrijven niet zijn gekoppeld aan hun reële positieve economische resultaten).

Alleen al een vermindering van de druk op de economie die nu wordt veroorzaakt door de extensieve produktie in de bouwsector zal de situatie aanzienlijk gezonder maken, en een situatie creëren waar de vraagzijde in de sektor meer invloed krijgt. Als gevolg daarvan zal de bouw, inclusief de bouwprojecten, ook in financieel-economisch opzicht beter gaan functioneren. De effectiviteit van het bouwproces, en de relatie tussen kosten, baten, en materiaalgebruik kan aanzienlijk verbeteren als tegelijkertijd ook de produktie toeneemt van die bouwmaterialen die een modernisering van de bouw mogelijk maken. Daarbij gaat het met name om een betere uitrusting ten behoeve van mechanisatie, vooral bij de afwerking, om meer aanvullende produktiematerialen en om een verbetering van de basismaterialen en de technologie.

Het geheel overziend zullen dan de investeringen in de bouw zelf en in de voor de bouw vereiste infrastructuur beter benut worden. Het zal dan mogelijk worden om een aanzienlijk deel van het bouwvermogen in te gaan zetten in de produktiesektoren, wat in alle sectoren nodig is met het oog op de vereiste modernisering. Ook de woningbouw en de rest van de sociale infrastructuur, die nog verder achtergebleven is, kan dan sneller uitgebreid worden. In al deze sectoren zal een geringe produktiestijging en een vermindering van ter beschikking gestelde inputs een sterke stimulans vormen voor een efficiënter gebruik van produktiemiddelen en een beter (her)gebruik van bouw materiaal.

Machine-industrie

Dit is de sektor die kwantitatief, kwalitatief en structureel het meest moet profiteren van de beperking van de uitbreidingsinvesteringen in de basissectoren, hetgeen grote voordelen heeft voor de sociaal-economische ontwikkeling van Polen, en voor de internationale samenwerking.

In de eerste plaats zou de kwantitatieve en kwalitatieve bevoorrading van deze sektor vergroot moeten worden. In de tweede plaats zou de sektor meer moeten kunnen investeren. Want ook al draait de produktie in deze sektor nu lang niet optimaal en draagt ze relatief weinig bij aan de toename van het kapitaalbestand in de economie, toch moet er meer geïnvesteerd worden, wil er sprake kunnen zijn van een wezenlijke verandering van het produktiepatroon met het oog op de gewenste modernisering van de produktie van goederen en diensten in het algemeen, en van een sterke stijging van de export van machines (die op het ogenblik laag is).

De levering van zware machinerieën en apparaten ten behoeve van

de extensieve ontwikkeling van de eerder genoemde basissectoren (mijnbouw, elektriciteit, ijzerindustrie, winning van non-ferrometalen, bouw, landbouw en goederentransport) zou sterk verminderd moeten worden, bijvoorbeeld met 50%. Dan kan een aanzienlijk deel van het produktiepotentieel ingezet worden voor de modernisering van die sectoren, en voor een vergroting van de export.

Dan kan ook de produktie uitgebreid worden van apparatuur voor de chemie (vooral kunststoffen, verfstoffen, huishoudelijke chemicaliën, farmacie, en verschillende kwaliteitsverhogende produkten), wat ook een positief effect heeft op de bevoorrading van de produktie zelf en van de bevolking.

De produktie van machines ten behoeve van de lichte industrie zal sneller ontwikkeld kunnen worden (vooral met het oog op een verbetering van de kwaliteit van de produktie, maar ook ten behoeve van de afschaffing van de nachtploeg vooral voor vrouwen). Hetzelfde kan gelden voor het kleinbedrijf en de ambachtelijke sektor, met als doel een verlichting van het huishoudelijk werk, een snellere stijging van de levensstandaard en van het kultureel niveau. In het bijzonder zal de produktie van elektronische apparaten en komputers ontwikkeld kunnen worden, met behulp waarvan tegenwoordig op basis van miniaturisatie en dergelijke een ongehoorde vooruitgang bereikt kan worden zowel in de arbeidsproduktiviteit bij de bediening van technologische apparatuur, als in de dienstensektor, het dagelijks leven, en in de intellektuele ontwikkeling van de hele samenleving (met name in samenhang met de gewenste ontwikkeling van de produktie, installatie van telefooncentrales en een moderner telefoonnet).

Samengevat: de snelle en effectieve ontwikkeling van de machine-industrie, met een structuur die een modernisering van de hele ekonomie en tegelijk een versnelling van de effectieve ontwikkeling van de export mogelijk maakt, is op dit moment alleen maar mogelijk bij een drastische beperking van de extensieve ontwikkeling van de basissectoren. De herstrukturering van de ekonomie maakt het op haar beurt mogelijk dat wij een eind in de richting komen van die globale structurele verhoudingen, die ons in de voorafgaande periode voor ogen stonden — verhoudingen die kenmerkend zijn voor hoogontwikkelde landen. Dan pas kunnen wij het levenspeil daarvan bereiken — dat ongeveer tweemaal zo hoog ligt als in Polen — zonder belangrijke toename van het gebruik van basismaterialen.

Alleen langs deze weg zal geleidelijk aan het investeringspeil verhoogd kunnen worden (bijvoorbeeld tot tweemaal het huidige niveau) zonder zo'n toename. Als het BNP tegelijk stijgt (en daarmee de levensstandaard, waarop ook een reeks van andere

faktoren van invloed is, nog sterker), zal in dat geval niet een nog groter deel van het BNP ten laste komen van de investeringen.

Internationale handel

Dankzij de voorgestelde structurele veranderingen — vertraagde ontwikkeling der basissektoren, verhoging van effectiviteit, versnelde ontwikkeling van een moderne verwerkende industrie en vooral van de machine-industrie en moderne chemische industrie — kan de situatie ten aanzien van de internationale handel en de terugbetaling van kredieten snel verbeterd worden.

Vooral in de eerste periode van beperking van de extensieve lange-termijninvesteringen zou een aanzienlijke verhoging van de export van Poolse machines gerealiseerd kunnen worden, die anders in deze sectoren waren ingezet. Tevens is er dan minder import nodig van machines en materialen voor die investeringen, en kan de produktie verhoogd worden van de op export gerichte machine-industrie, dankzij een verhoogde bevoorrading van deze sektor. In een relatief korte periode kan ook een wezenlijke verbetering bereikt worden van de handels- en betalingsbalans dankzij een verbetering van de situatie in de landbouw door middel van het eerder bepleite beleid terzake. De daardoor ontstane ruimte in de ekonomie creëert effectieve ekonomische mechanismen, meer invloed van afnemers op de markt, een rationele horizontale wederzijdse afstemming, een toename van het innovatievermogen, flexibiliteit en verhoogde operationaliteit (en zo een snellere reaktie op veranderingen in de vraag), en daarmee een verbeterde exportprestatie. In de hieropvolgende periode van enkele jaren kan de machine-industrie tot bloei gebracht worden, waardoor die sektor zelf en de hele ekonomie gemoderniseerd kan worden, hetgeen weer een effectieve toename mogelijk maakt van de export van andere sectoren (lichte industrie, hout- en voedingsmiddelen-industrie). Een snellere ontwikkeling van de chemische industrie draagt bij tot verbetering in de internationale handel in chemische produkten.

Aldus kan een aanzienlijke stijging van het BNP gerealiseerd worden, gepaard gaande aan een lagere stijging van produktie en verbruik van basismateriaal, en een hogere effectieve export bij vermindering van de schuldenlast. Wanneer in tien jaar tijd de produktiestijging van de basismaterialen 10 à 15% in plaats van 30 à 40% zou bedragen, die van elektriciteit ongeveer 40% in plaats van 60 à 70%, en die van het gerealiseerde BNP zo'n 60 à 70% in plaats van de nu verwachte 30 à 40%, dan nog zullen de makro-ekonomische verhoudingen er minder gunstig uitzien dan in West-Europa.

Tegelijkertijd wordt het dan mogelijk om zowel de konsumptie als

de investeringen aanzienlijk te verhogen, mits de structuur van de investeringen verandert ten gunste van de verwerkingssector en de sectoren van kollektieve konsumptie.

Kollektieve konsumptie

De kollektieve konsumptie is onvoldoende ontwikkeld. Dat ligt in de eerste plaats aan het voortdurende gebrek aan investeringsmiddelen als gevolg van de in het algemeen lage effectiviteit van de economische ontwikkeling. In de tweede plaats is het een gevolg van het gebrek aan arbeidskrachten vanwege de geringe stijging van de arbeidsproduktiviteit buiten de landbouw, en de langzame daling van de werkgelegenheid in de landbouw zelf. Dit laatste ligt aan het lage tempo van verandering van de agrarische structuur, als gevolg van onder andere de te omvangrijke woningbouw in de dorpen in plaats van in de steden.

De huidige en verwachte trage ontwikkeling van kennisintensieve sectoren zal leiden tot een verminderde behoefte aan hooggekwalificeerde arbeidskrachten en daarmee aan hoger onderwijs. Toch is het aandeel in de totale werkgelegenheid van deze hooggeschoolden slechts 5%, terwijl dat in de VS 17% is.

Een verhoging van het aandeel van de investeringen in de kollektieve konsumptie zal een enorm effect hebben op de levenskwaliteit, de verandering van de structuur van de konsumptie, en de nadruk op voeding verminderen. Er zullen vooral grote mogelijkheden geschapen worden door de ontwikkeling van huisvesting, gezondheidszorg, onderwijs, en tijdsbesparende activiteiten in de dienstverlening en in de produktie.

Een sterkere stijging van de woningbouw zal de stijging van het gemiddeld woonoppervlak versnellen; de oplossing van problemen met betrekking tot kollektieve voorzieningen in woningen (sanitaire voorzieningen en dergelijke), een versneld tempo van stadsvernieuwing vooral van de middelgrote steden, en de ontwikkeling van nieuwe regionale centra zullen een gunstig effect hebben op de vermindering van de ongelijkheid tussen de regio's. Het hele huisvestingsstelsel wordt goedkoper (minder verspreide bouw, vertraagde groei van grote agglomeraties).

Een snellere ontwikkeling van de gezondheidsbescherming en gezondheidszorg en een verbeterd functioneren daarvan (beter gebruik van apparatuur, meer en betere medikamenten, intensievere verpleging, ontwikkeling van preventieve zorg, moderne analytische techniek) zullen de gemiddelde levensduur verlengen. Een snellere ontwikkeling van het hoger onderwijs zal tegemoet komen aan de steeds algemener wordende behoefte daaraan en zal tegelijk het voorzien in de behoefte aan hoger geschoold kader veilig stellen, een behoefte die vooral in de

toekomst groter zal zijn bij de voorgestelde aanzienlijk hogere prioriteit voor de ontwikkeling van kennisintensieve sectoren. Er zullen veel meer middelen ter beschikking moeten komen voor de technische vooruitgang bij het onderwijs zelf, en een zo breed mogelijk gebruik van moderne instrumenten zowel in de massamedia als voor individueel gebruik (en dat in een tweerichtingsverkeer, hetgeen de permanente edukatie zal versterken). Een aanzienlijk deel van de kosten van een verbreed edukatieprogramma kan gefinancierd worden uit de eigen middelen van de bevolking (namelijk voorzover de kosten meer zijn dan nodig om te voorzien in de structurele onderwijsbehoeften van een ekonomie in ontwikkeling), bijvoorbeeld uit de inkomsten van werknemers die met aanvullende studies bezig zijn.

Er zijn grote mogelijkheden voor een snelle vooruitgang in de kommunikatiedia, met name de telefonie, ten behoeve van een verbetering van het levenspeil en de intensivering van het sociale leven. De verbetering van de partikuliere kommunikatie is in de steden hoofdzakelijk verbonden met openbaar vervoer, en niet met partikulier vervoer, vanwege de onvergelykbaar geringere behoefte aan infrastrukturele ontwikkeling en aan vloeibare brandstoffen, en gezien de mogelijkheden tot verdichting van de steden. Hierdoor worden grotere besparingen mogelijk in vergelyking met de stedelijke ontwikkelingen in het Westen.

Tegelijkertijd zal de ontwikkeling van de woningbouw, een grotere vrijheid in woningruil, een verdere ontwikkeling van de urbanisatie, het telefoonverkeer, en het verkoop- en voorzieningennet de behoefte aan vervoer sterk verminderen, en een betere planning van steden kan het aandeel van het spoorwegtransport groter maken. De versnelde ontwikkeling van de machine-industrie zal tegelijkertijd mogelijkheden scheppen voor de ontwikkeling van het partikulier vervoer, vooral buiten de steden (deels in de vorm van autoverhuur) ten behoeve van rekratieoelinden.

Een versnelde ontwikkeling van een modern telefoonverkeer (zoals bijvoorbeeld in Frankrijk) kan een wezenlijke bijdrage leveren aan de verhoging van het levenspeil, verbreding van intermenselijke kontakten, het gevoel van veiligheid en dergelyke; zij vormt ook een middel tot intensivering van wetenschappelijke, journalistieke en dagelijkse informatie-uitwisseling (in verbinding met komputercentra), hetgeen in alle sectoren totaal nieuwe mogelijkheden scheidt.

Hieraan moet nog toegevoegd worden: verhoging van de financiering van de handel, en vooral tijdsbesparende kollektieve en individuele dienstverlening.

Wanneer het investeringsschema minder strak wordt, de arbeidsproduktiviteit sneller stijgt en de verhoudingen op de arbeidsmarkt

versoepeld worden, ontstaan er mogelijkheden die voor afzonderlijke individuen van belang zijn, maar ook een grotere beleidsruimte voor het bereiken van algemene doeleinden. Daarbij gaat het zowel om een algemene arbeidstijdverkorting, als om de ontwikkeling van anders gerichte sociale faciliteiten als krèches, kleuterscholen en structurele faciliteiten voor de wijken.

Kortom, waarschijnlijk kan de hiervoor voorgestelde rationalisatie van de investeringsstructuur voor produktieve sectoren het aandeel van de investeringen voor doeleinden van kollektieve konsumptie met 35 tot 40% verhogen, met alle voordelen van dien voor de versnelling van de sociaal-ekonomische ontwikkeling en de realisering van een harmonischer structuur van de ekonomie.

Overigens, dit percentage ligt nog lager dan al tientallen jaren typerend is voor hoogontwikkelde landen.

3 Slotbeschouwing

De bedoeling van de in het voorafgaande beschreven voorstellen voor een andere sociaal-ekonomische ontwikkeling was, te bewijzen dat ten eerste deze ontwikkeling niet eenduidig gedetermineerd wordt door de huidige omstandigheden en dat er dringend behoefte is aan het onderzoeken van een *reeks* wezenlijk verschillende structurele ontwikkelingsvarianten. Ten tweede, en van groter belang, dat er reële mogelijkheden bestaan om de vicieuze cirkel te verbreken van de keten van problemen, teneinde een snellere groei te kunnen realiseren van de ekonomie, de konsumptie en de levensstandaard, de verschillende sectoren van de ekonomie weer in evenwicht te brengen, en — vooral op het gebied van de buitenlandse betrekkingen — de effectiviteit en het funktioneren te verbeteren.

De mogelijkheden hiertoe zijn afhankelijk van de beslissing de structuur van de investeringen en vervolgens die van de hele ekonomie te wijzigen in een richting die een snelle modernisering, evenwichtsherstel, verhoogde doelmatigheid, een verbeterd funktioneren van het ekonomisch systeem op mikro- en makro-niveau, een snellere groei van konsumptie en levensstandaard, en een verbetering van de positie van Polen in de internationale arbeidsverdeling mogelijk maakt.

Een serieuze afweging van de mogelijkheden die verschillende varianten bieden, zou een belangrijke bijdrage kunnen zijn van de ekonomische wetenschap aan een positieve oplossing van de moeilijke dilemma's waarvoor ons land nu staat.

tabel 1

De belangrijkste algemene economische grootheden en parameters (1978)

	eenheid	Polen	Frankrijk	BRD
BNP per hoofd	\$ p.h.	3150	7290	8160
brandstoffenverbruik	kg p.h.	5500	4140	5770
staalproductie	kg p.h.	551	430	688
cementproductie	kg p.h.	620	528	558
elektriciteitsproductie	kWh p.h.	3290	4150	5750
zoutzuurproductie	kg p.h.	91	83	78
kunstmestgebruik	kg p.h.	103	95	57
transportarbeid				
algemeen	km p.h.	5630	3720	3570
w.o. autovervoer	km p.h.	1180	1750	1500
<i>Per 100 dollar BNP (tussen haakjes 1960):</i>				
brandstoffenverbruik	kg	175	57	71
staalproductie	kg	17,5	5,9 (10,4)	8,4 (13,6)
cementproductie	kg	19,7	7,2 (8,6)	6,8 (9,9)
elektriciteitsproductie	kWh	104	57 (45)	70 (46)
zoutzuurproductie	kg	2,9	1,1 (1,2)	1,0 (1,3)
kunstmestgebruik	kg	3,3	1,3	0,7
transportarbeid				
algemeen	km	179	51	44
w.o. autovervoer	km	37	24	18
Akkumulatie per hoofd	\$	1008	1677	1795
<i>Per 100 dollar groei p.h.:</i>				
staalproductie	kg	54,7	25,6	37,2
cementproductie	kg	61,5	31,5	31,1
<i>Verhouding tussen transportarbeid en:</i>				
de som van staal- en cementproductie	km/kg	4810	3810	2890
elektriciteitsproductie	km/kWh	1,72	0,98	0,63

De kapitaalgoederenvoorraad en de toename daarvan (1970-1978) in enkele sectoren, en de verhouding met de zuivere produktie (toename), in prijzen van I-I-'77

sectoren	a. vaste voorraad in mrd zloty			b. produktie in mrd zloty			kapitaalintensiteit van de produktie (a : b)		
	1970	1978	toename	1970	1978	toename	1970	1978	toename
	kolenindustrie	127,4	208,3	80,9	48,2	57,7	9,5	2,64	3,61
energieproduktie	146,0	279,8	133,8	11,1	21,0	9,9	13,2	13,3	13,5
metaalsektor (ijzer)	86,6	203,6	117,0	19,1	34,5	15,4	4,53	5,90	7,60
machine-industrie	184,2	512,4	328,2	99,4	270,2	170,8	1,85	1,90	1,92
transport/kommunikatie	434,0	769,0	335	63,5	135,8	72,3	6,83	5,66	4,63
landbouw algemeen	793	1251	453	218,5	251,7	33,2	3,65	4,97	13,6
landbouwproduktie	684	1018	334	211,0	220,1	9,1	3,24	4,63	36,7
w.o.: partikuliere bedrijven	531	710	179	190,0	230,9	13,9	2,79	3,48	12,9
genationaliseerde bedrijven	153,2	308,3	155	21,0	16,2	- 4,8	7,30	19,0	
BNP	2639	5065	2426	944	1737	793	2,80	2,92	3,06

Het relatieve gebruik van produktiemiddelen in de landbouw in 1978

land	totaal gebruik van mest en kunstmest (NPK) in 1000 ton	dierlijke produktie 'vlees' in 1000 ton	gebruik van kunstmest in kg NPK/ton 'vlees' per hektare	opbrengst van gerst per hektare
Polen	3629	5334	680	30,2
Frankrijk	5024	9152	549	38,1
BRD	3418	8226	416	43,6

Verhouding tussen plantaardige produktie en kunstmestgebruik in partikuliere en genationaliseerde bedrijven

	plantaardige produktie in 1000 zloty per ha		bemesting in kg NPK per ha		verhouding tussen plantaardige produktie en bemesting	
	1970	1978	1970	1978	1970	1978
partikuliere bedrijven	16,6	19,5	108,5	151,5	43,2	128,7
genationaliseerde bedrijven	12,9	16,4	206,6	323,7	62,4	50,6
					117,1	67,1
					29,9	29,9

De verhouding tussen netto-eindproduktie en het gebruik van kunstmest in particuliere en genationaliseerde landbouwbedrijven in 1978 (in prijzen van 1-1-'77)

tabel 4

	netto eind- produktie in mrd zloty	totaal gebruik kunstmest in 1000 ton NPK	verhouding in zloty/ kg NPK
particuliere bedrijven	266,4	2189	121,7
genationaliseerde bedrijven	58,8	1417	41,5

Ekonomische verhoudingen in de landbouw in 1978

tabel 5

	eenheden	parti- kuliere bedrijven	genationali- seerde bedrijven
1. plantaardige produktie (inkoop + toelevering)	1000 zl/ha	17,8	17,8
2. netto-eindproduktie	1000 zl/ha	18,4	13,5
3. zuivere produktie	1000 zl/ha	14,1	3,7
4. 2 : 1	zl/zl	1,03	0,76
5. 3 : 2	zl/zl	0,77	0,27

Brandstoffenverbruik voor huishoudelijke doeleinden (warmte, water, koken), schatting voor de jaren 1970-'78

tabel 6

	brandstof in mln kilo- kalorieën	woonopp. in mln m ²	gebruik per m ² woonopp.
eengezinswoningen	34,5	38	0,9
meergezinswoningen	21,7	56	0,4

tabel 7

De plaats van Polen in de internationale handel

	1970	1975	1978
aandeel van Polen in de wereldimport	1,12	1,44	1,21
aandeel van Polen in de wereldexport	1,15	1,18	1,06
relatieve toename van het aandeel in het wereld-BNP	A	1,31 A	1,32 A

tabel 8

De belangrijkste sociale parameters van Polen

	produk- tief ver- mogen	niet- produk- tieve voor- raden	woonopp. per inwoner in m ²	woonopp. in mln m ²	ziekenhuis- bedden per 10.000 totaal inwoners
1970	100	100	12,9	410	205 62,5
1978	192	129	14,7	504	234 66,8
1978/70	192	129	114	123	114 106